

ИСТОРИЯ И РАЗВИТИЕ НА ОДИТА В БЪЛГАРИЯ

HISTORY AND DEVELOPMENT OF ODI IN BULGARIA – A SHORT OVERLOOK

Пламен Пъчев
Plamen Pachev

Abstract: *The Article offers a brief chronological review of the emergence and evolution of auditing in Bulgaria. The periodization covers three main stages, namely: First Stage - from the liberation of Bulgaria from the Otoman Empire to the end of WWII, Second Stage - centrally planed economy in Bulgaria (1944-1989) and Third Stage - the reemergence of auditing as such along the lines and standards of the developed western economies (bedinning of the 90-ties to date). The author outlines important events in the process within the context of the theme, while offering a chronological review of the subject matter and presents it in its logical consecutiveness and inter-relationships.*

Key words: *odit in Bulgaria, historical overlook of odit, accounting and oditing legislation, international accounting and oditing standards, expert-oditors, implementation of modern oditing practices*

Ако погледнем исторически, счетоводството – с всички негови прояви, форми на приложение и видове професионални дейности – е съпътстващ компонент на националното стопанско развитие. Интересно е да отбележим историческия факт, че на територията на една относително малка европейска държава като България, намирала се дълъг период в пределите на Отоманската империя, първото ръководство за осъществяването на практическа счетоводна дейност е публикувано на български език още през далечната 1850 година.

Преди да се спрем по-специално на историята на одита, за по-голяма яснота на изложението ще маркираме три обособени етапа в развитието на счетоводната практика в България по принцип.

Първият етап обхваща времето след започването на стопански възход в страната след руско-турската война (1877-1878) и връщане на политическия суверенитет на страната след почти петвековен период включеност в пределите на Отоманската империя. През него се наблюдава активно взаимодействие на принципите на счетоводната

практика на Германия – предимно поради интензивните делови, търговски, политически и културни връзки с тази страна. Това взаимстване протича с различна интензивност, като тя особено се засилва в периода 1920-1947 година. Едно от обстоятелствата, които подсилват обвързката на българското с немското счетоводство е законодателното регламентиране на стопанската дейност у нас на база Търговския закон и останалите основни нормативни документи в стопанската сфера именно на тази страна.

Вторият етап започва с въвеждането на централно-планирана икономика в България след края на Втората световна война (приблизително 1948-1949 година) и трае до началото на 90-те години, когато страна отново въвежда пазарни механизми в икономиката и демократичен плуралистичен общественно-политически ред. През този етап развитието на счетоводната наука и свързаната с нея практика е подчинена на възгледите в бившия Съветски Съюз. Счетоводната дейност е ориентирана към принципите на централнопланираната икономика от директивен тип. Особеност в този тип отчитане е тясната връзка на счетоводната дейност с изикванията на държавните статистически служби, при което данните за дейността в преобладаващите държавни предприятия директно постъпват в Националния статистически институт, а оттам – в органите на държавно управление.

Третият етап започва фактически от в началото на 1991 г. с приемането на Закона за счетоводството. Този етап продължава и досега, като основна характеристика на счетоводната дейност в България през изминалите повече от 20 години и при трансформация на икономиката от централно-планирана в такава от пазарен тип е постъпковото привеждане на националната нормативна база и счетоводната практика в съответствие с Директивите на ЕС и Международните счетоводни стандарти.

Важно обстоятелство при изследването на съвременната одитна практика е обстоятелството, че независим външен финансов контрол [1] в България е възникнал още през 1931 г. и се е прилагал в страната до 1948 г. През този период в България функционира обособена организационна структура – „Институт на заклетите експерт-счетоводители“ (ИЗЕС). Преобладаващото мнозинство стопански историци в България считат, че катализатор за въвеждането модерни форми на отчитане и контрол в стопанството и социално-икономическата сфера става Великата депресия 1929-1933 г. когато

кризисните явления засягат силно и българската икономика и налагат спешни организационни, контролни и финансови инструменти за минимизиране на вредните въздействия на инфлацията и съкращаването на производството върху цялостния общественоеикономически живот.

В българските правителствени кръгове и в сред гилдията на счетоводителите и финансистите по онова време се приема, че подходяща форма за борба срещу конюнктурните спадове и другите неблагоприятия в икономиката и обществото могат да бъдат общественоедържавните, полудържавните или частните организации и институционални структури на експерт-счетоводителите, които дават по-обективна оценка на състоянието както на отделните фирми, така и на цели отрасли и сектори на икономиката и публичния живот.

По онова време в България като образец за практически стъпки в тази посока се възприема предимно нормативната база и практиката в напредналите държави като Англия, Италия, Франция, Холандия и особено Германия.

Към началото на кризата в страната вече съществува по-стара съсловна организация – „Съюз на счетоводителите в България“. Именно нейните членове поставят на дневен ред въпроса за създаване на модифицирана и наподабяваща практиката в развитите капиталистически страни по онова време местна организация със сходни цели и задачи, която – по тогавашните убеждения – е трябвало да разработи и осъществи адекватни мерки за противодействие на негативните прояви на кризата.

Активна пропогандна роля в разгорялата се дискусия се пада на списание „Счетоводна мисъл“, редактирано от един от известните учени и практики по онова време - проф. Димитър Добрев. Идеята на този ентузиаст с европейско образование и групата негови съмишленици измежду хората, получили солидна квалификация в чужбина, е да се създаде държавно-обществена структура, която да бъде оторизирана от държавата със закон да подпомага българските фирми при разработване и водене на съответстващата на световните образци счетоводна отчетност, да проверява верността на данъчните основи за отделните видове фирми, за установява верността на годишните отчетни счетоводни баланси, да подпомага установяване на съответствието между отчетността на фирмено равнище с нормативните актове на държавата – предимно в аспекта на определяне на данъчните задължения, отчисленията и т.н.

Инициаторите на идеята от Съюза на счетоводителите представят на Министъра на финансите законопроект за създаване на специална организация - „Институт на заклетите експерт-счетоводители в България“. Независимо от споровете и съпротивата в някои делови и политически среди, под натиска на съсловието и по инициатива на тогавашния Министър на финансите на Царство България Парламентът приема Закон, с който се учредява ИЗЕС. Законът е публикуван в официоза на държавата („Държавен вестник“) в броя му от 17 април 1931 г. [2].

Това е времето, когато българската икономика се намира на дъното на Великата депресия.

Според Закона Институтът на заклетите експерт-счетоводители представлява отделна юридическа личност, работеща под контрола на Министерството на финансите на Царство България. Още в началните членове на нормативния документ се определят условията, на които членовете на Института трябва да отговарят, а именно – образование, длъжност, която са изпълнявали определено време, българско поданство и чисто съдебно минало. Интересна е клаузата в този първи български специализиран закон, според която редовните професори по счетоводство в Университетите биват признати по право за експерт-счетоводители. Това свидетелства, че количеството на квалифицирани кадри в стопанската практика на България по онова време е било сравнително ограничено. За останалите кандидати редовно членство е можело да бъде придобито след успешно полагане на изпити, доказващи съответната професионална квалификация. Законът освобождава определни категории специалисти от задължението да полагат изпит, ако те притежават определени морални качества и отговарят на определени образователни и служебни изисквания, както следва:

а) висше (университетско) образование по търговски, общостопански, финансови, правни, държавно-стопански и математически науки, удостоверимо чрез държавно призната диплома и 12 години трудов стаж на ръководна държавна и обществена служба или дейност в частния сектор в институции или във фирми с дейност в сферата на търговията, банковото дело или финансите, където в задълженията на съответния експерт са влизали и дейности от счетоводно естество;

б) средно търговско (колеж) или гимназиално образование, удостоверимо с Диплома и положен зрелостен изпит и 15 годишен

трудова стаж на ръководна държавна и обществена служба или дейност в частния сектор в институции или фирми с дейност в сферата на търговията, банковото дело или финансите, където в задълженията на съответния експерт са влизали и дейности от счетоводно естество;

в) по изключение лица с по-ниско ниво на търговско образование, но с поне 20 годишен трудов стаж на ръководна държавна и обществена служба или работа в частния сектор в институции или фирми в сферата на търговията, банковото дело или финансите, където в задълженията на съответния служител са влизали и дейности от счетоводно естество;

г) преподаватели по счетоводство в средни училища (колеж или гимназия) със стаж не по-малък от 10 години.

В първия УС на Института през 30-те години на миналия век са влизали по право по един представител от упоменатото вече Министерство на финансите, както и експерти от Министерството на правосъдието, Министерството на промишлеността и търговията, на Централната банка и на други няколко големи търговски банки, както и ръководни лица от Търговско-промишлената камара в столицата София.

ИЗЕС е бил организационно структуриран чрез разполагане на централното си ръководство в София и чрез формиране на секции в по-големите градове на страната, където има окръжни съдилища. В по-малките населени места били учредени подсекции, организационно включени към по-големите провинциални секции. За да се организира обаче секция на Института в дадено населено място, е било необходимо в него да живеят поне 7 члена на ИЗЕС.

С оглед по-ефективното приложение на Закона Парламентът на България утвърждава Правилник, публикуван в „Държавен вестник“ в края на 1932 година. Правилникът е изготвен от ИЗЕС, като той само формално е утвърден от Министъра на финансите. Законът за ИЗЕС и Правилникът за неговото прилагане всъщност създават нормативна основа в Царство България още в началото на 30-те години на миналия век да бъде създадена обществено-държавна Институция, просъществувала чак до 1948 година. За сравнение само ще отбележим, че подобни структури по това време все още не съществуват в някои по-големи от България съседни държави като напр. Сърбия, Гърция и Турция.

Разбира се, и Законът, и Правилникът за неговото прилагане са били през годините обект на различни критики. Критиките са били отправяни както от страна на членовете на ИЗЕС, така и от външни на

Института лица и институции – в т.ч. Съюза на счетоводителите в България, Съюза на популярните банки, от страна на акционерните дружества и т.н.

В обществената практика често е имало прецедент решенията и практиките на Института да не се отчитат с необходимата ангажираност от страна на държавни органи и институции. Така, при воденето на имуществени спорове във фирмени дела съдилищата рядко са се обръщали към квалифицираната помощ на заклетите експерт-счетоводители. Чести са били и случаите задължените от Закона за ИЗЕС акционерни дружества да не назначават заклетите експерт-счетоводители в своите Контролни съвети, като така са прикривани най-често операции по машинации с промени в уставния капитал. Обертон в общественото negliжиране на Института понякога е било твърдението, че ИЗЕС е „чисто професионална организация, която защитава **материалните** интереси на членовете си – подчертано от мен - П.П.“ [3].

Управлението на ИЗЕС се е осъществявало от Общо събрание – ОС (наричано още и Конгрес на ИЗЕС), Управителен съвет - УС, Постоянно присъствие - ПП, Контролен съвет – КС и Настоятелства на регионалните структури – Н (Секциите).

Като върховен орган за управление, ОС предимно е разисквало по Отчетите на УС и КС, приемало е бюджета на Института, както е давало общи указания за дейността на същия чрез общовалидни решения (резолюции).

Общите събрания (ОС) са се свиквали обикновено веднъж годишно. В този случай те са били редовни. В Правилника за ИЗЕС обаче има предвидена възможност за свикване и на извънредни ОС, което е можело да стане по инициатива на УС или на КС – в случай, че една трета от членовете поискат това.

Балансът между държавното и общественото начало в дейността на ИЗЕС и отчитането на активното участие на държавата в лицета на Министерството на финансите в неговата дейност били отразени в Закона по твърде интересен начин. Така, ако решение на УС на ИЗЕС е било подписано с особено мнение от Министъра на финансите или негов представител, то в десетдневен срок в УС е трябвало да постъпи писмено становище от Министъра по дадения спорен въпрос. Ако това становище не е било представяно или е постъпвало по-късно, то решението на УС се е прилагало в неговия първоначален вариант.

От дистанцията на изминалите години днес може да се направи заключението, че въпреки някои несвършенства и пропуски, първият български Закон за заклетите експерт-счетоводители от 30-те години на миналия век е създал добра правна основа за развиване на модерна експертна счетоводна дейност по онова време, което е създало сравнително предимство на България по сравнение със съседните държави на Балканския полуостров.

С оглед покриване на територията на страната с организационни структури, ИЗЕС е създавал Секции и подсекции във всички населени места, където е било основното местожителство на поне 7 от членовете на Института. При по-малко членове в едно населено място, те са били членове на секция или подсекция в най-близкото по-голямо населено място по местожителство. Ръководствата на тези структури са се състояли от трима души и двама заместници, които са били одобрявани от УС на ИЗЕС.

Към края на 1931 година в Института вече членуват 333 заклетни експерт-счетоводители, разпределени обаче в организационни структури неравномерно само в шест по-големите града на България (София, Варна, Русе, Пловдив, Лом и Плевен).

Към началото на 1940 година броят на членовете на ИЗЕС нараства до 595 души.

Квалифицираните специалисти са били съсредоточени предимно в по-големите градове на България и в регионите с по-активна стопанската и индустриална дейност. За да се осигури поле за професионална изява на всички членове, ИЗЕС отправя колегиален апел към членовете си, заети в повече фирми и институции, да освободят някои заемани щатни длъжности с оглед създаването на възможност за дейност и на своите колеги.

От архивните материали личи, че на провежданите Общи събрания на ИЗЕС от основаването му до края на Втората световна война една от главните теми е била обсъждане на статута на счетоводителската професия, който очевидно не е бил на необходимото равнище. Прогрес в тази насока бива отбелязан едва в навечерието на въвеждане на централно-планирана икономика в България след края на Втората световна война чрез приемане на Закона за търговските книги (1947 г.).

Общите събрания на ИЗЕС за периода 1932-1942 г са били провеждани по традиция през месец януари. Войната нарушава този

установен строг ред. Така, поради военните действия събрание на ИЗЕС през 1944 г. не е било провеждано.

Голямото въздушно нападение на съюзниците и последвалата масирана бомбардировка над София на 10 януари 1944 г. са попречили на управителните органи на ИЗЕС да изготвят и представят на ОС Отчета за работата на Института през предшестващата година. От бомбите серозно е засегната материалната база на ИЗЕС, намираща се в централната градска част. Любопитен исторически факт е, че само след 2 месеца от тежките бомбардировки помещенията на ИЗЕС са напълно ремонтирани, отпечатана е даже поредната книжка на списанието „Известия на ИЗЕС“ и към началото на м. март управата на Института вече осъществява както обикновено своите функции.

Последвалите нови бомбардировки на 15 март 1944 година обаче не само тотално разрушават сградата на ИЗЕС, но и опожаряват печатницата, в която се печата институтското списание (което по-късно се преименува в „Списание на ИЗЕС“).

Горните обстоятелства обясняват защо ОС на ИЗЕС за 1944 г. се провежда едва през ноември месец на същата година. Войната повлиява и на интереса на експертите да придобиват званието „заклет експерт-счетоводител“. Това се обяснява с нестабилната военновременна икономика и с невъзможността на потенциалните клиенти на този тип услуги да заплащат подобаващи хонорари. През 1944 година има подадени документи само от един кандидат за званието. Към началото на 1945 г. членовете на ИЗЕС са 609 (през предходната година те са били 619).

Характерна особеност в развитието на одита в България е активното участие в инициативите по институционализиране на професията на експерт-счетоводителя и създаването на съответната нормативна база на научните работници. Законът и Правилника, както и дейността на ИЗЕС от момента на неговото приемане почти до края на Втората световна война, се дължи на обществената енергия и организационните таланти на проф. Добрев - един от водещите преподаватели по счетоводство и Ректор на Свободния Университет в София (главен български икономически университет), който е същевременно и Главен редактор на институтското списание. Активна роля в подкрепа на идеята за въвеждане на водещи европейски и световни практики в сферата на счетоводството и в България по онова време играят също д-р Денчо Недялков, д-р Боян Дамянов, проф. Димитър Йорданов и д-р Христо Цонев. Освен дългогодишния

председател на ИЗЕС проф. Добрев, няколко години Института бива ръководен и от Министъра на просветата и временно Министър на финансите проф. Станчо Чолаков.

След своето учредяване и организационно укрепване ИЗЕС закономерно се ориентира към създаване и развиване на контакти и различни форми на сътрудничество със сходни организации във водещите по онова време европейски държави. Още в навечерието на създаване на ИЗЕС групата на инициаторите, водена от проф. Добрев, присъства на Седмия международен Конгрес по счетоводство, проведен през септември 1931 г. в Букурещ, Румъния, където професорът изнася научен доклад. Запознати с идеите на своите колеги за институционализация на професията на заклетия експерт-счетоводител в съседна България, румънските домакини даже предлагат на своите български гости да организират през пролетта на следващата 1932 година в София „Конференция на счетоводителите от Балканския регион“. Идеята била одобрена, но в крайна сметка не била осъществена поради липсата на организационен опит и младостта на новоучредения български Институт [4].

Активна е работата на ИЗЕС по анализа и внасянето нови стопански законодателни актове и предложения за допълнения и изменения на съществуващи такива. Особено последователно членовете на Института работят по разработката на Закона за търговските книги. Те биват редовно привлечани за внасяне на предложения в общото икономическо и особено в данъното законодателство. Много централни ведомства внасят изотвяни от тях законопроекти за експертно мнение и за предложения в ИЗЕС. Участие на членовете на Института в различни ръководни органи на обществени институции бива включвано като условие чрез съответните нормативни актове. Така, задължително заклетите експерт-счетоводители е трябвало да бъдат членове на КС на Пенсионния Фонд на умствените работници (вносител на Закона е Министерство на търговията), в управата на Фонда за електрификация на Северна България (вносител – Министерство на благоустройството). Важно съдействие от страна на Министерство на финансите за повишаване на социалния статус на членовете на ИЗЕС е нормативното изискване те да бъдат приравнявани при заплащането на техния труд към заплащането на държавните финансови инспектори.

Обсъждана е също идеята на Министерството на вътрешните работи заклетите експерт-счетоводители да участват задължително в

извършването на контрол на обществените Фондове за социално подпомагане, но тя не е била реализирана.

Към началото на 40-те години съдилищата вече по-активно ползват експертизи на членовете на Института при решаването на арбитражни фирмени дела. Твърде любопитно обстоятелство е, че след постепенното увеличаване на влиянието на комунистите в органите за държавно управление на страната през 1944 г., след сваляне на монархо-фашисткия кабинет и детронирането на царя, членовете на ИЗЕС активно са привлечани от новата власт да заверяват счетоводните баланси и другите първични счетоводни документи на частните фирми, определени за национализация.

В междинния период след края на Втората световна война и пълното установяване на комунистически режим в България и национализация на частната собственост в сферата на материалното производство (т.е. периода от 9 септември 1944 г. до приемането на новия Закон за счетоводството през 1948 г.), държавните органи в страната се опитват да включат ИЗЕС в техните стратегии за реформиране на икономиката и превръщането и в стопанство от директивен социалистически тип.

Този факт свидетелства за авторитета на Институцията. Така например, през м. юни 1944 г. Министерството на финансите предлага на ИЗЕС да изработи и внесе за обсъждане изменения и допълнения на Закона за Института, които да отговорят на вижданията на държавното ведомство за мерките в преходния период. Очакванията на Министерството са били да бъдат по-добре уредени следните въпроси:

- Ново регламентиране статута на счетоводителите;
- Въвеждане на нови правила за контрола над обществените стопански предприятия и кооперативните сдружения;
- Ново уреждане на въпросите, свързани с придобиване на званието „заклет експерт-счетоводител“.

Всъщност, очакванията на Министерството са били, че ИЗЕС ще се съгласи с такова изменение в Закона, съгласно което той ще се трансформира в обединен общонационален „Институт за стопанска отчетност“, обединяващ задачите и функциите както на заклетите експерт-счетоводители, така и на останалите специалисти по счетоводство в България. От ИЗЕС обаче не приемат тези твърде широки интеграционни идеи и това е първият по-съществен конфликт с централно ведомство от новата следвоенна власт в България, който подготвя закриването на Института [5].

Началото на втория, социалистически етап в счетоводната дейност в България, доминиран от постановките в бившия Съветски Съюз, се поставя с приемането на нов Закон за счетоводството през 1948 г. Въз основа на чл. 50 от този закон ИЗЕС се закрива, функцията на одитора е отменена, а имуществото на Института - национализирано.

По-късно този закон бива отменен и до 1991 г. счетоводната дейност в България се регулира с указания и Наредби от Министерство на финансите. ИЗЕС обаче не е възстановен като структура в България по време на дългия период централнопланирана икономика.

Началото на прехода към плуралистични демокрации и пазарна икономика в Източна Европа бе извършено след политическата разпадане на социалистическия блок и след конституционното отменяне на ръководната хегемония на комунистическите партии в държавното управление на държавите от Източна Европа. В България началото на промените започна през ноември 1989 г.

Коренната смяна на икономическата система наложи и въвеждане на съответните механизми за управление на новоизграждащата се пазарна икономика.

Още през януари 1991 г. Великото Народно събрание прие нов „Закон за счетоводството“, който ознаменува началото на третия етап развитие на одита в България [6]. Чрез този Закон логично бива възстановен и независимия финансов контрол [7] в страната и отново по традиция бе учредена и Институция на дипломираните експерт-счетоводители.

В края на годината (към 16 декември 1991 г.) 38 дипломирани експерт-счетоводители създават първата собствена професионална организация – Асоциация на дипломираните експерт-счетоводители (АДЕС). Тя е регистрирана като Сдружение с нестопанска цел с главна уставна задача „да формира, развива и усъвършенства професията на дипломираните експерт-счетоводители“ [8].

Още със самото си създаване Асоциацията се насочва главно към сертифициране на професионалната компетентност на експерт-счетоводителите, тъй като за да може да извършва одит по Закон, дипломираният експерт-счетоводител трябва да е вписан в специален Регистър, воден от нарочно създадена за целта институция, да отговаря на определени изисквания и условия и постоянно да ги поддържа.

Тъй като през 1996 г. влизат в сила изменения на Закона за счетоводството, в тях - вече в нормативна форма - официално е регламентирано създаването на специална институция – Институт на

дипломираните експерт-счетоводители (ИДЕС). Тъй като по Закон на този Институт са възложени същите функции, каквито до този момент доброволно и като нестопанска организация е изпълнявала и АДЕС, в професионалните кръгове и в ръководството на Асоциацията бива решено всички активи и пасиви на Асоциацията и цялото нейно натрупано до момента ноу-хау да премине до края на 1997 към ИДЕС. Асоциацията бива закрыта доброволно и безкнофликтно с Решение на Софийски градски съд през декември 1997 г. С този акт всъщност АДЕС се трансформира в нова структура с аналогични функции, която обаче вече съчетава не само доброволната инициатива на членовете, но и законовите постановки.

Учредяването на ИДЕС е предвидено в чл. 53 на допълнения Закон за счетоводството. По Закон целта на тази Институция е да „организира и ръководи методически и методологически дейността на своите членове и на другите експерт-счетоводители и да осигурява упражняването на професията им в интерес на обществото“. ИДЕС е регистриран през 1996 г. като съсловен Професионален съюз – юридическо лице с нестопанска цел. По Закон в него доброволно членуват дипломирани експерт-счетоводители, след като тяхната квалификация надлежно бъде сертифицирана по определения от Закона ред. ИДЕС има централно управление и 5 регионални организации в София. Други 7 негови регионални структури функционират на територията на цялата страна. Регионалните организации си избират собствено ръководство и са независими в своите текущи решения, като спазват обаче Устава на ИДЕС.

Регионални организации	Брой членове
Бургас	41
Варна	76
Велико Търново	19
Плевен	26
Пловдив	54
Русе	34
Стара Загора	36
София I	101
София II	46
София III	50
София IV	84
София V	55

Източник: Юбилейно издание на ИДЕС [9]

Важна заслуга на ИДЕС е издаването на Национален одиторски стандарт №1, обнародван в Държавен вестник брой 60 от май 1998 г. [9]. В този нормативен документ се определят същността, целите и принципите при осъществяване на одита съобразно европейската и световна практика, като се държат сметка и за националните специфики и традициите в тази дейност. Този стандарт дава определение на одита като «независима проверка на годишен или междинен счетоводен отчет и представяне на резултатите от нея в одиторски доклад чрез изразяване на одиторско мнение». В документа се уточняват нормативно важни понятия в одитната практика – такива като «вярно и честно представяне» (на мнението на одитора), «достовърно във всички съществени аспекти», «независимо лице» (за одитора), «независимо становище». От особено значение за практиката са дефинираните в Стандарта принципи на одита – а именно «независимост, компетентност, професионализъм, конфиденциалност и лично отговорност» на одитора.

Тъй като ИДЕС има представителни функции за професията на експерт-счетоводителите в България, той е основен партньор на сходни съсловни международни организации като напр. Международната Федерация на счетоводителите IFAC (от средата на 90-те години), с организацията „Партньорство за развитие на счетоводството в страните от Югоизточна Европа“ SEEPAD (от 1999 г.), с Международната федерация на експерт-счетоводителите- франкофони FIDEF (от 2002 г.), с Европейската Федерация на счетоводителите FEE (от 2002 г.), с Федерацията на експерт-счетоводителите от средиземноморските страни FCM (от 2003 г.) и с някои други водещи в Европа професионални организации.

По Закон в България правоспособни одитори могат да бъдат само дипломирани експерт-счетоводители, регистрирани в съответната институция – в случая ИДЕС.

По тази причина основните насоки в работата на ИДЕС биват регулирани подробно в Закона за независимия финансов одит [10], който е в сила от началото на 2002 г. В периода на неговото действие той многократно е изменян и допълван. Последните промени са от 2010 г., което означава, че от приемането си до сега Законът е допълван и изменян 11 пъти [11]. Чрез тези промени обаче законът постоянно бива привеждан във все-по голямо съответствие с тенденциите в световната

практика по одитирането и нагаждан към натрупвания практически опит в България

Законът за независимия финансов одит урежда:

- Целта и принципите на независимия финансов одит;
- Професионалните стандарти на организация, документиране и изпълнение, както и заключенията на независимия финансов одит;
- Придобиването на диплома, правоспособност и упражняването на одиторската професия от регистрираните одитори;
- Правата и задълженията на регистрираните одитори, извършващи независим финансов одит;
- Статута на Института на дипломираните експерт-счетоводители;
- Системата за публичен надзор над регистрираните одитори.

В Закона вече се дава ангажиращо определение на независимия финансов одит. То гласи, че тази дейност се заключава в «съвкупност от необходими и взаимосвързани процедури, определени от Международните одиторски стандарти, въз основа на които се изразява независимо мнение относно достоверността във всички аспекти на същественост на финансовите отчети, изготвени в съответствие с българското счетоводно законодателство».

Целта на независимият финансов одит според законовата постановка е изразяването на независимо одиторско мнение относно достоверното представяне във всички аспекти на същественост във финансовите отчети и по-специално финансовото състояние на предприятието, отчетения финансов резултат от неговата дейност, паричните потоци и промените в тях, собственият капитал на предприятието и промените в него и някои други.

Независимото одиторско мнение по т. 1 се състои в установяването на съответствие между финансовите отчети и приложимите според съществуващите предписания счетоводни стандарти, както и с всяка друга националноприета счетоводна база за изготвяне на тези отчети. Българският закон обаче изрично предписва независимото одиторско мнение да се извършва в съответствие с Международните одиторски стандарти.

Независимият финансов одит обхваща процедури за определяне на разумна сигурност на резултата от дейността чрез проверка на спазването принципите на счетоводството, на последователността в прилагането на оповестената счетоводна политика, на методологическата обосновааност на текущото отчитане за всеобхватно

и достоверно отразяване на активите, пасивите и дейността на предприятието. Проверяват се също така и ефективността на вътрешния контрол, процесът на счетоводното приключване, достоверността и необходимата за потребителите обхватност на представената във финансовия отчет информация и съответствието между информацията във Финансовия отчет, в Доклада за дейността на фирмата и всяка друга информация, която органите на управление на същата предоставят заедно с одитирания отчет.

Регистрираните одитори спазват в цялостната си дейност Етичния кодекс на професионалните счетоводители, приет от Международната федерация на счетоводителите. Етичните принципи, които ръководят професионалното поведение и отговорности на одиторите в България, са независимост, обективност, висока компетентност, конфиденциалност, добро професионално поведение, почтеност, познаване и прилагане на стандартите и висока професионална отговорност.

Според постановките на Закона независимия финансов одит се извършва на Годишни, Консолидирани, Междинни и други финансови Отчети, когато това е определено в закон, но също така и по искане на собственици на фирмите и други обществени структури, по инициатива на държавни органи и други потребители на финансова информация. Обемът на дейностите на пазара за одит в България постоянно расте, като одиторските задачи се изпълняват от увеличаващо се количество експерти-физически лица. В същото време броят на специализираните фирми варира под влияние на острата конкуренция, в която отделните експерти очевидно намират своите пазарни ниши по-успешно, докато оцеляват тези фирми, които показват оптимални стопански резултати в съотношението „качество на услугата – цена“.

ЛИТЕРАТУРА

- „70 години независим одит в България“ – Сборник, С. 2001, с. 11-22
Държавен вестник, бр. 11 от април 1931 г.
Op. cit. с. 57
Списание „Счетоводна мисъл“, 1931 г. кн. 4-5;
Списание на ИЗЕС в България, 1947, 1-4, с. 27-29
Държавен вестник, бр. 4 от 1991 г.

Като синоними на понятието „независим външен одит“ в текста ще се подразбират и формулировки като „одит“, „независим финансов контрол“, „външна независима финансово-стопанска ревизия“ и т.н.

„Устав на Асоциацията“, чл. 1 ал. 2;

Юбилейно издание по случай 80 години от възникване и 20 години от възстановяването на независимия финансов одит в България, С. 2011, с. 176

Държавен вестник, бр. 60 от 1998 г.

Държавен вестник, бр. 101 от 2001 г.